

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ДРОНОВ Владислав Юрійович

УДК 342.5:37.014

**ОСВІТНЯ ФУНКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ
ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИВАТНИМИ
ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Міжнародному гуманітарному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
МАНЬКО Денис Григорович,
Міжнародний гуманітарний університет,
доцент кафедри теорії та історії держави і права

Офіційні опоненти: член-кореспондент НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор
ЛЕМАК Василь Васильович,
суддя Конституційного Суду України;

кандидат юридичних наук, доцент
ДЖУРАЄВА Олена Олексіївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної
юриспруденції

Захист відбудеться «28» квітня 2018 р., о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.136.01 Міжнародного гуманітарного університету, за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 33.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Міжнародного гуманітарного університету за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 33.

Автореферат розісланий «27» березня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. Г. Манько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Освіта є вкрай важливим напрямом соціальної діяльності. Саме вона визначає розвиток держави та громадянського суспільства. Сьогодні інформація та знання стають інструментом досягнення та реалізації інтересів соціуму як всередині країни, так і зовні.

Освіта є базисом сталого розвитку суспільства, вона – більше ніж напрям діяльності держави. Це сфера, яка, з одного боку, вбирає в себе усі досягнення соціуму, а з іншого, формує особистість, створює потенціал для розвитку суспільства та держави.

Держава досягає виконання своїх завдань та цілей через реалізацію функцій, які, в свою чергу, характеризуються як основні напрями її діяльності та комунікації, що відображають її соціальну сутність. Це вищою мірою стосується освітньої діяльності. Саме тому загальнотеоретичне дослідження освітньої функції сучасної держави є вкрай актуальним напрямом наукових розробок.

Сьогодні традиційна номенклатура функцій не відповідає вимогам та викликам, що постають перед сучасною державою. Людина вимагає від держави умов для свого всебічного розвитку. Звичайно, запорукою такого розвитку є доступ до якісної освіти. Глобалізація змушує державу забезпечувати доступ не просто до якісної освіти всередині, а й надавати можливості для отримання освіти за кордоном, міжнародного співробітництва в сфері освіти та науки, стажування, що зумовлює як внутрішній, так і зовнішній характер освітньої функції сучасної держави.

Функції держави ставали предметом дослідження таких вчених, як А.В. Венгеров, О.О. Джураєва, О.Р. Копієвська, Н.М. Крестовська, А.Ф. Крижановський, В.В. Лазарєв, В.В. Лемак, О.В. Лемак, М.М. Марченко, В.С. Нерсесянц, Ю.М. Оборотов, О.Ф. Скакун, В.І. Сало, О.Д. Тихомиров, В.С. Шестак та ін. При цьому комплексного загальнотеоретичного дослідження освітньої функції сучасної держави, з виявленням особливостей її реалізації приватними закладами вищої освіти (далі – ЗВО), не проводилось.

Враховуючи наведені положення, загальнотеоретичне дослідження освітньої функції сучасної держави та особливостей її реалізації приватними ЗВО є актуальним і затребуваним напрямом наукових розробок сучасної юриспруденції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації безпосередньо пов'язана з комплексною темою кафедри теорії та історії держави і права Міжнародного гуманітарного університету «Правова реальність у сучасному світі: теорія і практика формування та функціонування», яка, своєю чергою, є частиною комплексної теми

Міжнародного гуманітарного університету «Україна і світ у контексті становлення і розвитку соціогуманітарної сфери» на 2016-2020 рр.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування виділення освітньої функції сучасної держави та її загальнотеоретичне дослідження, а також доведення особливої ролі приватних ЗВО у її реалізації.

Для досягнення мети було поставлено та вирішено такі задачі:

- вдосконалити поняття та сутність функції сучасної держави;
- розкрити зміст функцій сучасної держави;
- визначити критерії класифікації функцій сучасної держави;
- дослідити соціальне значення діяльності держави в сфері освіти;
- розкрити правову природу, виявити вихідні засади освітньої функції сучасної держави;
- встановити коло суб'єктів реалізації освітньої функції сучасної держави;
- визначити форми та особливості здійснення освітньої функції сучасної держави;
- дослідити державну політику в сфері вищої освіти та її реалізацію приватними ЗВО;
- виявити потенціал публічно-приватного партнерства в сфері освіти;
- виявити можливості реалізації освітньої функції сучасної держави приватними ЗВО;
- дослідити міжнародний досвід реалізації освітньої функції сучасної держави.

Об'єктом дослідження є функції сучасної держави.

Предметом дослідження є освітня функція сучасної держави та особливості її реалізації приватними ЗВО.

Методи дослідження. В основу методології дослідження освітньої функції сучасної держави лягли принципи об'єктивності, історизму, всебічності. Для характеристики предмета дослідження використовувалися окремі методологічні підходи: антропологічний, феноменологічний, герменевтичний, ціннісний, цивілізаційний, системний, порівняльний.

Відповідно до зазначених підходів і принципів, у процесі дослідження використовувалися: *загальні методи пізнання*: спостереження, дескрипція, порівняння, узагальнення; *загальнонаукові методи*: діалектика, системний метод, аналіз, синтез, аналогія та ін.; *міждисциплінарні методи*: культурологічний, соціологічний, конкретно-історичний.

В процесі розкриття предмету дослідження особлива увага була приділена використанню спеціально-наукових методів, зокрема: *формально-юридичний* – для дослідження положень законодавства, в яких регламентовано порядок організації та здійснення освітньої

функції держави, тлумачення їх в логічній послідовності з використанням спеціальних юридичних термінів і конструкцій (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 3.1.); *порівняльно-правовий* – порівняння законодавства у сфері освіти в Україні та в зарубіжних країнах, дослідження міжнародного досвіду реалізації освітньої функції сучасної держави (підрозділ 1.1., 1.2., 3.4); *юридичної герменевтики* – для тлумачення та всебічного аналізу норм, що регулюють державну політику в сфері вищої освіти, можливості публічно-приватного партнерства, розміщення державного замовлення у приватних ЗВО, тлумачення основних термінів (підрозділи 3.2., 3.3., 3.4.).

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо поняття, ознак, форм реалізації та номенклатури функцій сучасної держави, а саме: К.Г. Волинки, О.О. Джураєвої, О.Р. Копієвської, Н.М. Крестовської, А.Ф. Крижановського, В.В. Лемака, В.С. Нерсисянца, Ю.М. Оборотова, П.М. Рабіновича, С. Рожнова, О.Ф. Скакун, О.Д. Тихомирова, В.С. Шестак та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше на дисертаційному рівні проведено загальнотеоретичне дослідження освітньої функції сучасної держави та ролі приватних ЗВО у її реалізації. Новизну дослідження конкретизовано у таких положеннях:

уперше: визначено специфіку реалізації освітньої функції в сучасній Україні, яка проявляється у наступних характеристиках: а) глобалізаційність та інтегративність – адаптація вітчизняних освітніх процесів до загальносвітових та європейських стандартів, системна реформація освіти; б) монополізаційність – мінімізація участі держави в процесах реалізації освітньої функції, в тому числі, приватизація та регіоналізація (муніципалізація); в) людиноцентризм – орієнтація на забезпечення реалізації природних прав і свобод людини, надання автономії приватноправовим суб'єктам у сфері освіти, студентоцентризм.

встановлено необхідність організації публічно-приватного партнерства між державою та приватними ЗВО у формі моделі публічних закупівель (прокюременту) у сфері освіти при державному замовленні на підготовку спеціалістів, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів;

обґрунтовано доцільність використання поняття «публічне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» замість поняття «державне замовлення» та доведено, що державне та регіональне замовлення є різновидами публічного замовлення;

запропоновано внести зміни до абзацу 3 пункту 1 статті 10 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» щодо забезпечення якісної освіти в закладах всіх форм власності, а не лише державних та комунальних;

запропоновано обов'язкове використання при формуванні та розміщенні державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів веб-порталу Уповноваженого органу з питань закупівель (Prozorro);

удосконалено: визначення та ознаки освітньої функції сучасної держави, фактори, що впливають на її реалізацію;

класифікацію функцій сучасної держави, а саме обґрунтовано використання такого критерію, як ступінь участі громадянського суспільства та приватноправових суб'єктів у організації та здійсненні державних функцій, згідно з яким слід виділяти функції, які держава реалізує без або з мінімальною участю таких суб'єктів (законодавча, здійснення правосуддя), та таких, в яких приватноправові суб'єкти отримують окремі владні повноваження (освітня);

коло суб'єктів реалізації освітньої функції сучасної держави з виділенням суб'єктів публічного права (органи державного управління, державні та комунальні ЗВО, державні замовники, тощо), суб'єктів приватного права (приватні ЗВО) та комбінованих суб'єктів (Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти).

набули подальшого розвитку: висновки щодо участі органів виконавчої влади в регулюванні вступної кампанії до ЗВО, зменшення залежності правил прийому до ЗВО від персонального складу керівництва центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки та стабілізації правового регулювання у зазначеній сфері;

положення щодо ролі приватних ЗВО як єдиної ланки між публічно-правовою та приватно-правовою сферами, державою та громадянським суспільством;

обґрунтування необхідності здійснення кодифікації в сфері освіти та прийняття Кодексу України про освіту (Освітній кодекс).

Практичне значення одержаних результатів. Результати та висновки дослідження можуть використовуватися у: *науково-дослідній сфері* – для подальшого поглиблення наукових знань про функції сучасної держави, діяльність приватних ЗВО; *освітній діяльності* – при викладанні навчальних курсів «Теорія держави і права», «Адміністративне право України»; *правотворчості* – при реформуванні освіти в Україні, регулюванні та організації вступної кампанії, здійсненні роботи приватних ЗВО.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Міжнародного гуманітарного університету, а також на всеукраїнських та міжнародних конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку громадянського суспільства

в Україні в умовах сучасних правових реформ» (м. Дніпропетровськ, 21 травня 2015 р.), Міжнародна конференція «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород, 16-17 жовтня 2015 р.), Друга міжнародна мультидисциплінарна конференція «Чорноморські наукові студії» (м. Одеса, 13 травня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання реформування правової системи в Україні» (м. Дніпро, 7-8 липня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображені у 10 публікаціях, з яких 5 наукових статей опубліковані у виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України як фахових з юридичних дисциплін, одна стаття – у науковому виданні іншої держави та 4 тезах доповідей на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації відповідає меті і завданням дослідження. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг дисертації становить 250 сторінок, з яких основний текст – 187 сторінок, список використаних джерел – 27 сторінок (230 найменувань), додатки на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність, визначаються об'єкт і предмет, мета і задачі дослідження, методологічна та теоретична бази, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються основні положення, що виносяться на захист та містять наукову новизну, розкривається теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наводяться дані про їх апробацію.

Розділ перший «Теоретичні засади освітньої функції сучасної держави» складається з трьох підрозділів і містить характеристику функцій сучасної держави, класифікацію функцій за різними критеріями, та дослідження освіти як перспективного напрямку розвитку функціонування сучасної держави.

У **підрозділі 1.1. «Сутність та правова природа функцій держави, їх зв'язок із формуванням сучасної держави»** досліджено поняття функцій держави та запропоновано розглядати їх не лише як напрям діяльності, а й як комунікацію.

Функції держави мають політико-правовий характер, адже залежність функцій держави у конкретний період, суб'єктів та особливостей їхньої реалізації від політичних факторів є очевидною, а держава, її устрій є предметом вивчення не тільки юридичних, а й політичних наук.

Функції держави є багатогранним явищем, яке має політичний, економічний, соціальний, філософський, управлінський та інші аспекти. У функціях держави проявляється її соціальне призначення. Ознаками функції сучасної держави є: це основний, головний напрям діяльності держави, функції держави охоплюють її діяльність в цілому, вони конкретизують цілі державного управління, оформлюються законами та іншими нормативними правовими актами, мають публічно-владний, об'єктивний, конкретно-історичний, політико-правовий та системний характер, організаційно-процесуальну форму та ін..

У *підрозділі 1.2. «Традиційні функції держави та підходи до їх класифікації»* досліджено численні критерії класифікації функцій держави, такі як: засоби діяльності держави, час дії, об'єкт впливу, принцип поділу влади, територіальний масштаб та ін..

Найчастіше використовується критерій сфери діяльності держави, за яким функції поділяються на внутрішні та зовнішні. Проте сьогодні, в умовах глобалізації, усі функції держави мають зовнішній прояв.

Отже заслуговує уваги узагальнюючий підхід, коли слід виділяти п'ять загальних функцій, які здійснюються як усередині країни, так і за її межами: економічна; політична, безпеки; соціальна; ідеологічна; екологічна. Обґрунтовується необхідність введення до цього переліку й освітньої функції сучасної держави.

Виділення різних критеріїв та класифікація за ними функцій надає можливість глибше їх дослідити, систематизувати та охарактеризувати нові функції сучасної держави.

У *підрозділі 1.3. «Освіта як перспективний напрям розвитку функціонування сучасної держави»* доводиться соціальне значення освітньої діяльності держави.

Враховуючи вичерпність інших ресурсів, головним чинником та визначальним фактором розвитку людства повинні стати знання та технології. На їхнє виробництво та розповсюдження повинні бути направлені сили світової спільноти. Безумовно, не може залишатись осторонь цих процесів держава. Вона повинна їх координувати, надавати їм організаційних форм, захищати, забезпечувати та усіяко підтримувати. Саме тому, сьогодні освітня функція держави повинна стати однією з основних функцій сучасної держави.

Сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя є першим з принципів, на яких має ґрунтуватись державна політика в сфері вищої освіти. Сучасна держава сприяє як розвитку суспільства, так і створює умови для розвитку індивіда. Отже сучасна держава задля реалізації освітньої функції фінансує отримання громадянами вищої освіти при формуванні та розміщенні державного

замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. Розвиток суспільства не можливий без розвитку людини, а людина потребує створення для цього необхідних умов.

Розділ другий «Освітня функція в системі функцій сучасної держави» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню правової природи та вихідних засад освітньої функції сучасної держави, інституційної складової реалізації освітньої функції держави, форм та особливостей здійснення освітньої функції в Україні.

У *підрозділі 2.1. «Місце і правова природа освітньої функції в системі новаційних функцій сучасної держави»* доводиться необхідність перегляду номенклатури функцій сучасної держави та обґрунтовується самостійність її освітньої функції.

Обґрунтовано, що класичний «набір» функцій держави вже не відповідає сучасним умовам, розвитку суспільних відносин та очікуванням суспільства. До нестатків суспільства сьогодні можна віднести, наприклад, недостатній рівень національної безпеки, захищеності населення (про що свідчать, зокрема, численні терористичні акти по всьому світу), потреба у більш повній та достовірній інформації, доступність до освіти.

Зазначене зумовлює виділення низки нових функцій сучасної держави, серед яких: забезпечення національної безпеки, інформаційна функція, функція міжнародної інтеграції, митна функція, податкова функція, екологічна функція. В умовах перегляду номенклатури функцій сучасної держави актуальною є дискусія про виділення в якості самостійної функції освітньої функції сучасної держави. Визначальною ознакою освітньої функції держави є її соціальна обумовленість, соціальне значення. Освіта має вирішальний вплив на людину протягом всього її життя.

Головна мета освітньої функції сучасної держави – створення умов для задоволення потреб та реалізації прав в сфері освіти, забезпечення належного рівня розвитку освіти та науки, забезпечення доступної освіти високого рівня. Це, зокрема, зафіксовано в Конституції України та профільному законодавстві.

Задля досягнення цього повинно буде виконано низку задач, серед яких: створення розгалуженої мережі закладів освіти (підтримка закладів освіти усіх форм власності); доступність безоплатної загальної середньої освіти; забезпечення контролю якості освіти; забезпечення можливості отримати освіту за рахунок бюджетних коштів.

У *підрозділі 2.2. «Інституційна складової реалізації освітньої функції держави»* запропоновано розділити усіх суб'єктів реалізації освітньої функції сучасної держави на три групи: суб'єкти публічного права, суб'єкти приватного права та комбіновані суб'єкти.

До першої групи відносяться: органи державного управління загальної компетенції; органи державного управління спеціальної компетенції, що також діють на центральному (Міністерство освіти і науки України) та місцевому рівнях (підрозділи місцевих державних адміністрацій), Державна служба якості освіти України, освітній омбудсмен; органи місцевого самоврядування; державні та комунальні ЗВО; засновники державних та комунальних ЗВО; Національна академія наук України; галузеві академії наук; державні замовники. До другої: приватні ЗВО, незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, ендowment фонди; засновники приватних ЗВО. Комбіновані суб'єкти реалізації освітньої функції сучасної держави: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

У підрозділі 2.3. *«Форми та особливості здійснення освітньої функції в Україні»* зроблено висновок, що освітня функція сучасної держави реалізується у правових та неправових (організаційних) формах. До правових можна віднести прийняття законів та підзаконних актів, що регулюють відносини в сфері освіти (зокрема, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», підзаконні акти, що регулюють формування та розміщення держзамовлення, умови прийому до ЗВО, тощо), застосування права на освіту (зокрема, в рамках вступної кампанії), контроль в сфері освіти (наприклад, з боку НАЗЯВО та МОН). До неправових можна віднести організацію навчального процесу, організацію та проведення Зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти (далі – ЗНО), вступної кампанії (утворення приймальних комісій у ЗВО, функціонування Єдиної державної електронної бази освіти, діяльність центральних та місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування з формування та розміщення державного та регіонального замовлення).

Розділ третій *«Стан та перспективи реалізації освітньої функції сучасної держави приватними закладами вищої освіти»* складається з чотирьох підрозділів і містить аналіз державної політики в сфері вищої освіти та ролі приватних ЗВО, державно-приватного партнерства в сфері вищої освіти, публічного замовлення на підготовку фахівців приватними ЗВО як механізму реалізації освітньої функції сучасної держави, міжнародного досвіду реалізації освітньої функції сучасної держави.

У підрозділі 3.1. *«Державна політика в сфері вищої освіти та приватні ЗВО»* досліджено принципи, а також шляхи забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері вищої освіти.

Зокрема обґрунтовано, що державна політика – це сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни.

Розглядаючи принципи та шляхи формування та реалізації освітньої політики, ми доходимо висновку, що вони не тільки не виключають, але й іманентно передбачають можливість розміщення та виконання державного замовлення приватними ЗВО та взагалі не роблять відмінностей між ЗВО різних форм власності. А для додержання та повноцінної реалізації деяких принципів необхідна повна рівність ЗВО усіх форм власності, у тому числі, в питаннях розміщення державного замовлення. При цьому принципи не закріплюють достатньою мірою рівність таких ЗВО та однакові можливості громадян щодо здобуття в них освіти. В нинішніх умовах нам необхідне не управління освітою, а реалізація освітньої політики в цій сфері, тобто перехід від безпосереднього керування державою закладами освіти, в тому числі розподіл державного замовлення лише серед державних ЗВО, до створення рівних умов та контролю за додержанням вимог законодавства в сфері вищої освіти.

У підрозділі 3.2. *«Публічно-приватне партнерство в сфері вищої освіти»* розглянуто можливість публічно-приватного партнерства у такій перспективній сфері, як виконання державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів ЗВО приватної форми власності.

Розвиваючи положення Закону України «Про державно-приватне партнерство», було обґрунтовано доцільність використання терміну «публічно-приватне партнерство в сфері вищої освіти», яке слід розглядати як особливу форму співробітництва між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами.

У підрозділі 3.3. *«Публічне замовлення на підготовку фахівців приватними ЗВО як механізм реалізації освітньої функції сучасної держави»* доводиться, що однією з форм реалізації освітньої функції сучасної держави є забезпечення доступу до вищої освіти, в тому числі права отримати її безоплатно.

Аналізуючи нормативно-правову базу України з метою визначення статусу публічного замовлення в сфері освіти, було встановлено, що Законом України «Про вищу освіту», до основних завдань ЗВО належить вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці та сприяння працевлаштуванню випускників. Відповідно до діючого законодавства, державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації

та перепідготовку кадрів – засіб державного регулювання задоволення потреб економіки та суспільства у кваліфікованих кадрах, підвищення освітнього та наукового потенціалу нації, забезпечення конституційного права громадян на здобуття освіти відповідно до їх покликань, інтересів та здібностей. При цьому, ми пропонуємо таке замовлення називати публічним, а державне та регіональне замовлення розглядати як його різновиди.

До публічного замовлення повинні застосовуватись всі принципи здійснення закупівель, що передбачені Законом України «Про публічні закупівлі». При цьому, наприклад, неможливість здійснювати підготовку фахівців за рахунок бюджетних коштів приватними ЗВО порушує принцип добросовісної конкуренції серед учасників.

У *підрозділі 3.4. «Міжнародний досвід реалізації освітньої функції сучасної держави»* досліджено, зокрема, механізми фінансування отримання вищої освіти в зарубіжних країнах.

Найбільш відомі американські університети є приватними. Рівень державного фінансування вищої освіти у Сполучених штатах Америки складає близько 51%. При цьому державне фінансування мають й приватні ЗВО, щоправда, у меншому обсязі (близько 17%). В деяких країнах Латинської Америки (Бразилія, Чилі) до 70-80% студентів навчаються в приватних ЗВО. Приватна вища освіта протягом багатьох років займає чільне місце у вищій школі Японії та Кореї (45 та 66% студентів відповідно) (данні на 2008 рік).

Дослідивши особливості діяльності в сфері вищої освіти в зарубіжних країнах, ми дійшли висновку про тенденцію монополізації освітньої функції сучасної держави. Розглянуті нами приклади фінансування вищої освіти у зарубіжних країнах є вкрай корисними в умовах інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

Необхідно розуміти, що центром сучасної вищої освіти є студент та його можливості отримання вищої освіти, а держава повинна сприяти йому у пошуку інформації та джерел фінансування.

Держава повинна забезпечувати доступ до вищої освіти, в тому числі, й завдяки залученню приватних ЗВО у процесі державного замовлення на підготовку фахівців. Необхідно враховувати, що принцип сприяння сталому розвитку суспільства, реалізується, в тому числі, шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя. Саме на втіленні у життя зазначеного принципу має ґрунтуватися державна політика у сфері вищої освіти. Потрібен відкритий та різноманітний сектор вищої освіти, що використовує інновації, та в якому відмінне викладання поєднується з відмінними дослідженнями.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено загальнотеоретичне узагальнення та запропоновано нові підходи до розуміння освітньої функції сучасної держави та особливостей її реалізації приватними ЗВО. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові положення, висновки теоретичного та практичного характеру, основними з яких є такі:

1. Удосконалено поняття та сутність функції сучасної держави. Під функцією сучасної держави слід розуміти напрям діяльності та комунікації держави, що відображає її соціальне значення, відповідає правам і свободам індивідів та створює умови їх захисту та належної реалізації. У роботі виявлено тенденцію зміни номенклатури функцій сучасної держави, адже традиційні функції вже не відповідають викликам, що перед нею стоять. Так, відзначається суттєва модернізація та поява нових функцій сучасної держави, серед яких: забезпечення національної безпеки, боргова, митна, податкова, екологічна, міжнародної інтеграції, інформаційна безпека, тощо. Обґрунтовуються відмінності між функціями держави та державними послугами. Функції сучасної держави є не лише сукупністю функцій державних органів, а й державно-організованого суспільства та апарату державної влади як цілого. Нами було обґрунтовано таку ознаку функції сучасної держави, як її політико-правовий характер.

2. Розкрито зміст та досліджено форми здійснення функцій сучасної держави. Так змістом функції сучасної держави є множина однорідних доцільних дій, через які держава здійснює вплив на конкретні сфери суспільного життя і через які розкривається її соціальне призначення. Ми згодні з тим, що функції сучасної держави здійснюються у правових та неправових формах, а твердження про те, що існують лише правові форми, на наш погляд, є необґрунтованим.

3. Обґрунтовано, що сучасною державою є правова, соціальна, демократична, сервісна та інноваційна держава. Це держава, в якій не тільки проголошується пріоритет прав і свобод людини, але й створюються реальні можливості реалізації та захисту таких прав. Це держава, в якій задоволення соціальних потреб забезпечено ефективним економічним сектором, а діяльність всього механізму органів та установ підпорядковано служінню соціуму. Але найголовнішою ознакою сучасної держави виступає інноваційний вектор її розвитку. Це держава, в якій однією з основних функцій є освітня. Це держава, яка активно інтегрує та заохочує сучасні технології в усі сфери своєї діяльності, від електронного урядування в системі органів держави, до «зелених технологій» у енергетиці. Це держава, яка має далекий горизонт стратегічного розвитку та відповідальності за такий розвиток, із урахуванням впливу своєї діяльності на довкілля та особливості відносин з іншими державами.

4. Набули подальшого розвитку дослідження критеріїв класифікації функцій сучасної держави. Окрім існуючих критеріїв, нами пропонується розділяти функції за таким критерієм як залучення до реалізації громадянського суспільства (реалізація суб'єктами приватного права). Відповідно, ми пропонуємо виділяти такі, що виконуються виключно державою, та такі, які вона «ділить» із громадянським суспільством. До останніх належить й освітня функція сучасної держави. Поряд із цим, вважаємо, що поділ функцій на внутрішні та зовнішні поступово втрачає актуальність, адже діяльність держави у будь-якій сфері має зовнішній прояв, чому сприяє зокрема, процес глобалізації, що має прояв й у освітній діяльності.

5. Розкрито соціальне значення діяльності держави в сфері освіти. Зокрема, однією з форм реалізації освітньої функції сучасної держави є забезпечення доступу до вищої освіти, в тому числі права отримати її безоплатно. Ми дійшли висновку, що державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів є предметом регулювання Законом України «Про публічні закупівлі», але цей документ передбачає можливість регулювання особливостей спеціальними законами. Враховуючи особливості освітніх послуг, їхнє замовлення, безумовно, повинно регулюватись спеціальними законами, зокрема, Законом України «Про вищу освіту» та «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів». Поряд із цим, якщо публічну закупівлю врегульовано законом, то державне замовлення великою мірою – підзаконними актами. Ми пропонуємо пункт 17 ч.1 ст.1 Закону України «Про публічні закупівлі» викласти в такій редакції: «17) послуги – будь-який предмет закупівлі, крім товарів і робіт, зокрема транспортні послуги, освоєння технологій, наукові дослідження, науково-дослідні або дослідно-конструкторські розробки, освітні послуги (підготовка фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів), медичне та побутове обслуговування, лізинг, найм (оренда), а також фінансові та консультаційні послуги, поточний ремонт».

6. Розкрито правову природу, виявлено вихідні засади освітньої функції сучасної держави. Під освітньою функцією сучасної держави слід розуміти один з основних напрямів її діяльності та комунікації, головною метою якого є створення умов для задоволення потреб та реалізації прав в сфері освіти, забезпечення належного рівня розвитку освіти та науки. Реалізується вона через державні та публічно-приватні механізми фінансування закладів освіти, законодавче встановлення вимог до освітньої підготовки, створення умов для науково-технічного розвитку.

7. Встановлено коло суб'єктів реалізації освітньої функції сучасної держави. Усіх суб'єктів реалізації освітньої функції сучасної держави можна розділити на три групи: суб'єкти публічного права (органи державного управління загальної та спеціальної компетенції, органи місцевого самоврядування, державні та комунальні ЗВО, засновники державних та комунальних ЗВО, Національна академія наук України, галузеві академії наук, державні замовники, тощо), суб'єкти приватного права (приватні ЗВО, незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, ендowment фонди, засновники приватних ЗВО), та комбіновані суб'єкти (Національне агентство з якості вищої освіти).

8. Освітня функція сучасної держави реалізується у правових та неправових (організаційних) формах. До правових можна віднести прийняття законів та підзаконних актів, що регулюють відносини в сфері освіти, застосування права на освіту (зокрема, в рамках вступної кампанії), контроль в сфері освіти (наприклад, з боку НАЗЯВО та МОН). До неправових можна віднести організацію навчального процесу, організацію та проведення ЗНО, вступної кампанії, тощо. Нами встановлено такі тенденції реалізації та розвитку освітньої функції сучасної держави: глобалізація, роздержавлення (демонополізація участі держави), в тому числі приватизація та регіоналізація (муніципалізація), та студентоцентризм (людиноцентризм).

9. Досліджено державну політику в сфері вищої освіти та її реалізацію приватними ЗВО. Стаття 3 Закону України «Про вищу освіту», яка визначає державну політику в сфері вищої освіти, не акцентує відмінності у підходах політики стосовно державних та приватних ЗВО. В свою чергу, принципи державної політики у сфері вищої освіти сприяють формуванню та розміщенню державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищенню кваліфікації та перепідготовці кадрів у приватних ЗВО.

10. Обґрунтовано, що публічно-приватне партнерство є вигідним, перш за все, самій державі, оскільки дозволяє більш ефективно та з меншими витратами здійснювати реалізацію деяких її функцій. Все частіше вони реалізуються за участі фізичних та юридичних осіб або ж такими особами самостійно. Це пов'язано з більшою мобільністю приватного сектора у порівнянні з державним, готовністю до ризиків, можливістю залучення коштів з різних джерел. Показовими є можливості такого партнерства у вищій освіті, в тому числі, у такій перспективній сфері, як виконання державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів ЗВО приватної форми власності. Термін «державно-приватне партнерство» потребує перегляду, адже таке партнерство суттєво виходить за межі «державного». Відтак,

таких партнерів правильно було б називати публічними, а партнерство відповідно публічно-приватним. Саме така термінологія є прийнятою за кордоном, як у нормативно-правових актах, офіційних документах, так і в працях вчених.

11. Виявлено можливості реалізації освітньої функції сучасної держави приватними ЗВО. Через механізми ліцензування та акредитації держава передає ЗВО, в тому числі приватним, владні повноваження. Атестація здобувачів вищої освіти, тобто встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти відбувається також в рамках реалізації освітньої функції, оскільки її результатом є, в решті решт, отримання особою диплому про вищу освіту державного зразка. ЗВО на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на певному рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію. Підкреслимо, що присвоює саме ЗВО, а це і є владними повноваженнями. Отже, немає об'єктивних причин виключати з кола можливих виконавців освітньої функції й приватні ЗВО при формуванні та розміщенні державного замовлення на підготовку фахівців.

12. До державного замовлення повинні застосовуватись всі принципи здійснення закупівель, що передбачені Законом України «Про публічні закупівлі». Зокрема, ми пропонуємо використання при формуванні та розміщенні державного замовлення веб-порталу Уповноваженого органу з питань закупівель (Prozorro). Це повинно забезпечити прозорість та відкритість формування та розміщення державного замовлення, що, з одного боку, покращить доступ до вищої освіти, адже громадянин буде мати більше можливостей для отримання повноцінної інформації, та буде більш поінформованим про можливості реалізації своїх прав, з іншого боку, зробить цей процес більш контрольованим з боку громадськості (громадянського суспільства), знизить корупційні ризики. Отже, ми пропонуємо внести зміни до абзацу 5 частини 1 статті 72 Закону України «Про вищу освіту» та викласти в такій редакції: «Показники державного замовлення в розрізі спеціальностей і рівнів вищої освіти оприлюднюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку і торгівлі, на його офіційному веб-сайті, а також на веб-порталі Уповноваженого органу з питань закупівель не пізніше як за 30 календарних днів до початку вступної кампанії»; частину 3 статті 72 Закону України «Про вищу освіту» у такій редакції: «Розміщення державного замовлення здійснюється на конкурсних засадах на принципах добросовісної конкуренції, відкритості та прозорості, рівноправності, об'єктивного та неупередженого оцінювання пропозицій учасників конкурсу та відповідно

до вимог та принципів, встановлених Законом України «Про публічні закупівлі», з урахуванням особливостей, встановлених законами». В такому випадку на розміщення державного замовлення на підготовку фахівців також будуть розповсюджуватись механізми відповідного контролю, процес стане більш прозорим.

13. Досліджено міжнародний досвід реалізації освітньої функції сучасної держави. «Звільнення» держави від витрат на вищу освіту не є прогресивним кроком. За результатами дослідження досвіду зарубіжних країн, нами пропонується прийняття в Україні на підставі Закону України «Про вищу освіту» нормативно-правового акту у вигляді Постанови Кабінету Міністрів України «Про умови вступу до закладів вищої освіти України», виключивши таким чином з компетенції Міністерства освіти і науки прийняття щорічно умов прийому, що вносить елемент нестабільності і непрогнозованості до вступної кампанії і позбавляє абітурієнтів і їхніх батьків можливості заздалегідь чітко розуміти свої права і обов'язки. У цьому ж документі повинен наводитись й перелік дисциплін, необхідних для вступу на ту або іншу спеціальність та чітко встановлений термін дії сертифікату ЗНО.

14. Обґрунтовано, що діяльність сучасної держави в сфері освіти є одним із основних напрямів її функціонування та комунікації, що виражає її соціальну сутність, сприяє розвитку суспільства та особи, відповідає викликам сучасності, отже виділення освітньої функції сучасної держави є своєчасним та актуальним.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дронов В.Ю. Государственно-частное партнерство в образовательной сфере: проблемы теории и практики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. Збірник наукових праць*. 2014. Випуск 9-2. Том 1. С. 12-15.
2. Дронов В.Ю. Принципи освітньої політики України і залучення приватних вищих навчальних закладів до виконання державного замовлення. *Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2015. №3. URL: http://lsej.org.ua/3_2015/4.pdf.
3. Дронов В.Ю. Формування і реалізація державної політики в сфері вищої освіти та здійснення освітньої функції держави приватними вищими навчальними закладами. *Право і суспільство*. 2015. №5-2. С. 48-52.
4. Дронов В.Ю. Публічний прокюремент у галузі освіти як перспективний напрям реалізації освітньої функції сучасної держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки*. 2017. Випуск 2. Том 1. С. 8-12.

5. Дронов В.Ю. Прозорість та відкритість як вихідні засади реалізації освітньої функції сучасної держави: теорія та законодавче регулювання. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. № 2. 246 с. С. 32-44.

6. Дронов В.Ю. Особенности реализации образовательной функции в Республике Беларусь и Украине: сравнительно-правовой анализ. *Журнал «Legea și viața» («Закон и Жизнь»)*. 2017. № 7/2 (307) С. 21-24.

7. Дронов В.Ю. Принципи державної політики України в сфері вищої освіти як передумови розміщення державного замовлення у приватних вищих навчальних закладах. *«Актуальні проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні в умовах сучасних правових реформ»*: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 трав. 2015 р.). Дніпропетровськ: ГО «Українська асоціація правових досліджень», 2015. С. 8-12.

8. Дронов В.Ю. Деякі новели вступної кампанії-2016. *«Верховенство права та правова держава»*: матеріали міжнародної конф. (м. Ужгород, 16-17 жовт. 2015 р.) Ужгород: Ужгородський національний університет, 2015. С. 20-21.

9. Дронов В.Ю. Політико-правовий характер функцій сучасної держави: *Статті учасників Другої міжнародної мультидисциплінарної конференції [«Чорноморські наукові студії»] (Одеса, 13 трав. 2016 р.) Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: [збірник]*. Одеса: Фенікс, 2016. Вип. 25. 316 с. С. 31-33.

10. Дронов В.Ю. Особливості застосування принципів публічних закупівель під час реалізації освітньої функції в Україні. *Актуальні питання реформування правової системи в Україні*: Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Дніпро, 7-8 лип. 2017 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2017. С. 9-11.

АНОТАЦІЯ

Дронов В. Ю. Освітня функція сучасної держави та особливості її реалізації приватними вищими навчальними закладами. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» (081 – Право). – Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2018.

У дисертації здійснено комплексний аналіз освітньої функції сучасної держави та особливостей її реалізації приватними закладами вищої освіти. Встановлено, що під освітньою функцією сучасної держави слід розуміти один з основних напрямів її діяльності та комунікації, головною

метою якого є створення умов для задоволення потреб та реалізації прав людини в сфері освіти, забезпечення належного рівня розвитку освіти та науки. Реалізується вона через державні та публічно-приватні механізми фінансування закладів освіти, законодавче встановлення вимог до освітньої підготовки, створення умов для науково-технічного розвитку.

Обґрунтовано, що серед аргументів виділення освітньої функції сучасної держави як самостійної можна назвати її соціальне значення та велику кількість суб'єктів реалізації, в тому числі, таких, для яких освітня діяльність є основною. Освітня функція сучасної держави розкривається у різноманітних сферах: законодавчій та виконавчій, культурній та ідеологічній, соціальній, духовній. Вона є постійною, основною, такою, що впливає з потреб суспільства, реалізується державою разом із суспільством.

Набули подальшого розвитку положення щодо сутності функцій сучасної держави, які слід розглядати не тільки як напрям її діяльності, але й як особливу, таку що відображає соціальне значення, форму комунікації.

Удосконалено розуміння сучасної держави, найголовнішою ознакою якої виступає інноваційний вектор її розвитку. Це держава, яка активно інтегрує та заохочує сучасні технології у всі сфери своєї діяльності, а однією з основних її функцій є освітня. Відтак, сучасною слід вважати правову, соціальну, демократичну, сервісну та інноваційну державу.

Ключові слова: сучасна держава, функції сучасної держави, освітня функція сучасної держави, суб'єкти реалізації освітньої функції, приватні заклади вищої освіти, публічно-приватне партнерство в галузі освіти, публічне замовлення в галузі освіти.

АННОТАЦИЯ

Дронов В. Ю. Образовательная функция современного государства и особенности ее реализации частными высшими учебными заведениями. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права, история политических и правовых учений (081 – Право). – Международный гуманитарный университет. Одесса, 2018.

В диссертации осуществлен комплексный анализ образовательной функции современного государства и особенностей ее реализации частными заведениями высшего образования (далее – ЗВО).

Установлено, что под образовательной функцией современного государства следует понимать одно из основных направлений ее деятельности и коммуникации, главной целью которого является создание условий для удовлетворения потребностей и реализации

прав человека в сфере образования, обеспечение надлежащего уровня развития образования и науки. Реализуется она через государственные и публично-частные механизмы финансирования учреждений образования, законодательное установление требований к образовательной подготовке, создание условий для научно-технического развития.

Обосновано, что среди аргументов выделения образовательной функции современного государства как самостоятельной можно назвать её социальное значение и большое количество субъектов реализации, в том числе, таких, для которых образовательная деятельность является основной. Субъектов реализации образовательной функции современного государства нами предложено разделить на субъектов публичного права (органы государственного управления, государственные и коммунальные ЗВО, государственные заказчики и т.д.), субъектов частного права (частные ЗВО) и комбинированных субъектов (Национальное агентство по обеспечению качества высшего образования).

Образовательная функция современного государства раскрывается в различных сферах: законодательной и исполнительной, культурной и идеологической, социальной, духовной. Она является постоянной, основной, вытекающей из потребностей общества, реализуемой государством вместе с обществом.

В исследовании определена специфика организации образовательной функции в современной Украине, которая проявляется в следующих характеристиках: а) глобализационность и интегративность – адаптация отечественных образовательных процессов к общемировым и европейским стандартам, системное реформирование образования; б) демонополизационность – минимизация участия государства в процессах реализации образовательной функции, в том числе, приватизация и регионализация (муниципализация) в) человекоцентризм – ориентация на обеспечение реализации естественных прав и свобод человека, предоставление автономии частно-правовым субъектам в сфере образования, студентоцентризм.

Усовершенствовано понимание современного государства, главным признаком которого выступает инновационный вектор его развития. Это государство, которое активно интегрирует и поощряет современные технологии во все сферы своей деятельности, а одной из основных его функций является образовательная. Поэтому современным следует считать правовое, социальное, демократическое, сервисное и инновационное государство.

Ключевые слова: современное государство, функции современного государства, образовательная функция современного государства, субъекты реализации образовательной функции, частные заведения высшего образования, публично-частное партнерство в сфере образования, публичный заказ в сфере образования.

SUMMARY

Dronov V.Y. Educational function of modern state and peculiarities of its realization by private institutions of higher education. – Manuscript.

The thesis stands for a Candidate degree in Law, specialty 12.00.01 – «Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Studies» (081 – Law). – International Humanitarian University. Odesa, 2018.

Complex analysis of educational function of modern state and peculiarities of its realization by private institutions of higher education was made in this thesis. It was identified that the educational function of modern state is one of the main direction of state's activity and communication that displays its social purpose, responds to rights and freedoms of the individual and creates conditions for realization of rights in the sphere of education, provision of proper level of development of education and science. It is realized through state and public-private mechanisms of financing of educational institutions, demands to educational training established by law, and creation of conditions for scientific and technical development.

It is justified that identifying of the educational function of modern state as an independent one is proved with its social meaning and great amount of subjects of realization, including subjects for which educational activity is dominant. The educational function of modern state appears in different spheres: legislative, executive, cultural, ideological, social and spiritual. It is permanent and essential, and originates from the society needs being realized by the state and society.

There is the upgraded comprehension of modern state that sees an innovation vector as a priority in its development. It is the state that actively integrates and encourages modern technologies in all the spheres of its activities, and one of its main functions is educational one. Thus, modern state should be lawful, social, democratic, service and innovations providing.

Keywords: modern state, functions of modern state, educational function of modern state, subjects of realization of the educational function, private institutions of higher education, public-private partnership in educational sphere, public order in educational sphere.

Підписано до друку 26.03.2018.
Формат 60x90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел. 7777-591.